



طراحی و اجرای دوره کتابداری دیجیتال

الف. آشنایی با وضعیت حال و دورنمای کتابداری دیجیتال

ب. آشنا شدن با پروژه‌های اصلی، منابع و گرایش‌ها با تاکید بر دسترسی آزاد به منابع و ابزارها.
ج. درک بیشتر ویژگی‌های ارائه شده بواسطه محتوای دیجیتال شده و ابزارهای کشف منابع دیجیتال، و . . .
د: آشنایی با فراهم‌آوری، سازماندهی و ارائه اطلاعات در باب منابع دیجیتال و وب‌گرافی‌های گزارمانی^۲

محتوا:

چهارچوب این دوره از کتاب «کتابخانه‌های دیجیتال» اثر ویلیام آرمز اکتباس شده است. این کتاب اسامی و چهارچوب این دوره را به ترتیب ذیل تحت پوشش قرار داد:

الف. زمینه تکنولوژی برای کتابخانه‌های دیجیتال
ب. ابزارها و قوانین (پروتکل‌ها) مربوط به سیستمی که قابلیت عملیات بین کاربرها را دارد
ج. نقش ناشران، کتابخانه‌ها و سایر سازمان‌ها
د. دست‌اندرکاران پروژه‌های کتابخانه‌های دیجیتال
هـ. مسائل اقتصادی، اجتماعی، حقوقی و مدیریتی دوره

در این کتاب مباحثی که بدان اشاره نشده یا کمتر به آنها پرداخته شده عبارت است از:

الف. ابزارهای بازیابی منابع (راهنماهای طبقه‌بندی شده، راهنماهای موضوعی، موتورهای جستجو، ابزارموتورهای جستجو، جستجوی چند منظوره و فیلترهای جستجو)

ب. ترکیب منابع کتابخانه‌های دیجیتال (آرشیوهای چندرسانه‌ای و متنی، مخازن انتشارات، مجموعه‌داران و تسهیل‌کنندگان مثل چاپخانه هایوایر (High wire)، اینجنتا (Ingenta)، کچ ورد (Catch word) و واحدهای منابع دیجیتال).

سازمان:

موضوعات، نه به روش پی‌درپی (مسلسل)، بلکه به گونه‌ای درهم آمیخته پوشش داده شدند. پس از مروری مقدماتی در باب کتابداری دیجیتال، ابزارهای بازیابی منابع اولیه و ارزیابی آنها مورد بحث و بررسی قرار گرفت. به دنبال آن، مخازن و آرشیوهای دیجیتال، ابزارهای پیشرفته اطلاعات، سپس خدمات اطلاعاتی دیجیتال، شامل خدمات تحویل مدرک دیجیتال، که در مجموعه‌های

نوشته: پیتر جکسو^۱

مترجم: ناصر اسکندری

کارشناس اطلاع‌رسانی کتابخانه مجلس

چکیده:

این مقاله، گستره، محتوا، ساختار و کاربرد مواد خواندنی دیجیتال را، که در سال ۱۹۹۸ برای دوره کتابداری دیجیتال طراحی و در چهار دوره زمانی در دانشگاه هاوایی (ایالات متحده) تدریس شده است، توصیف می‌کند. تغییرات صورت گرفته در محتوای این دوره، که مبتنی بر تجربیات است، در ذیل آمده است.

کلید واژه‌ها: طراحی دوره، سرفصل‌های دوره، کتابخانه‌های دیجیتال، کتابداری دیجیتال، مواد خواندنی دیجیتال

مقدمه:

در خصوص نخستین بررسی و پژوهش جهانی درباره دوره‌های آموزشی کتابخانه‌های دیجیتال، اسپینک (Spink) و کول (Cool) به نیاز مبرم به توسعه برنامه‌های آموزشی کتابخانه‌های دیجیتال اشاره می‌کنند، زیرا کاربرد کتابخانه‌های دیجیتال و پژوهش در مورد آنها، توسط کتابداران و دانشمندان اطلاع‌رسانی و کامپیوتر به طور فزاینده‌ای رو به رشد است.

با اجرای این پژوهش در برنامه‌های ۵۶ کتابخانه و علوم اطلاع‌رسانی (LIS) معتبر، در کشور آمریکا و کانادا، ساراسویچ (Saracevic) به این نتیجه رسیده شد که در ۴۷ مورد (۷۸٪)، کتابخانه‌های دیجیتال به همین شکل و یا به شکل‌های دیگر یا به همان اندازه در برنامه درسی‌شان وجود دارد. در هر صورت، از ۴۷ مورد برنامه‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی فقط ۱۵ مورد (۳۲٪) مستقل از رشته کتابخانه دیجیتال بود.

با توجه به، افزایش تقاضای کتابداران برای کسب مهارت‌ها، این امر نیازمند راه‌اندازی، مدیریت و مشارکت در پروژه‌های کتابخانه دیجیتال (DL) است که این کار شاید گامی مثبت و نه کافی جهت ادغام مسائل مربوط به کتابخانه‌های دیجیتال در برنامه درسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی باشد. هرچند که در این مطالعات از تعداد دانشجویانی که در دوره‌های کتابخانه دیجیتال ثبت نام کرده‌اند

اطلاع دقیقی وجود ندارد، تجربه نگارنده در دانشگاه هاوایی و برگزاری دوره تابستانی TICER در دانشگاه تیلبرگ برای کتابخانه‌های دیجیتال در سرتاسر اروپا، نشان‌دهنده افزایش تقاضا برای دوره‌های کتابخانه دیجیتال است. برنامه علوم اطلاع‌رسانی و کتابداری بخش اطلاع‌رسانی و کامپیوتر دانشگاه هاوایی از سال ۱۹۹۹، هر ساله اقدام به برگزاری دوره کتابداری دیجیتال کرده است. آنها نه تنها موفق به جذب دانشجویان دوره فوق لیسانس رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی شدند، بلکه تعدادی از دانشجویان دوره فوق لیسانس کامپیوتر و دانشجویان دوره دکتری علوم اطلاع‌رسانی و ارتباطات را نیز جذب نمودند. آنچه در پی آمده خلاصه‌ای از گستره، محتوا و سازمان چهارمین دوره آموزش کتابداری دیجیتال (منعقد شده در ماه می سال ۲۰۰۲) و مواد خواندنی و مطالعاتی دیجیتال است.

گستره دوره

عنوان این دوره از سایر دوره‌های کتابخانه‌های دیجیتال که در بررسی‌های فوق آمده و در آنها آموزش کتابخانه‌های دیجیتال ترجیح داشته، متمایز است. به جای کتابخانه دیجیتال، واژه کتابداری دیجیتال انتخاب شده تا بر این حقیقت تاکید کند که همان قدر که این دوره کتابداران را در استفاده، تولید و مدیریت فعالیت‌های کتابخانه‌ای دیجیتال درگیر می‌کند، در محتوا، دستیابی و تولید ابزارهای مجموعه‌های دیجیتال نیز وارد می‌کند.

اهداف آموزشی دوره شامل موارد زیر می‌باشد:

دیجیتالی در دسترس نبود، به وسیله کتابخانه ایجاد شد. این کار با تشکیل جلساتی درباره دسترسی آزاد به منابع مرجع خواندنی و مجموعه‌های چندرسانه‌ای پی‌گیری شد. نشست‌های اخیر به موضوعاتی در زمینه‌های دسترس‌پذیری، و سیستمی که قابلیت اجرا و عملیات میان چندین کاربر را دارد که خود شامل میانجی‌های کاربر و زبان‌های نشان‌گذاری استاندارد، ابر داده، فرمت‌های مبادله اطلاعات و شناساگر اشیای دیجیتالی پرداخت و با موضوعات اقتصادی، حقوقی و مدیریتی پایان یافت.

جلسات سخنرانی با نمایش دادن از ابزار و منابع و سیستم‌های عملیاتی همراه شد. دانشجویان دو کار می‌کردند: ابتدا درباره سنجش و مقایسه و علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و آرشیوهای نشریات فن‌آوری و مجموعه مقالات کنفرانس‌ها و پایان‌نامه‌ها بحث و گفتگو شد. کار دیگر وب‌نگاری‌هایی درباره موضوعات بسیار خاص از بین موضوعات انتخابی‌شان بود.

این دوره‌ها، سه بار در طول تابستان ارائه شد که شامل سه هفته با کلاس‌های روزانه بود. دوره پیشنهاد شده یکبار در ترم عادی شش ماهه به مدت پانزده هفته ارائه شد که برگزاری آن راحت بود و هزینه کمتری برای دانشجویانی که بیشتر زمان را به ارزیابی و مقایسه ابزارها می‌پرداختند، در بر داشت و دانشجویان می‌توانستند یافته‌هایشان را پیش از این که به موضوع بعد بپردازند، به دیگران بقبولانند.

مواد خواندنی و مطالعاتی دیجیتالی:

همه منابع به جز کتاب درسی و اندکی از مقالات را می‌شد به صورت یک مجموعه دوره آموزش

دیجیتالی برای دانشجویان درآورد، منجمله از طریق Digital Vault شرکت ProQuest که مجموعه خود را در اختیار نگارنده قرار داد تا بتواند به ایجاد و آزمایش بسته‌های آموزش دیجیتالی دوره‌های مختلف بپردازد.

تقریباً تمام مقالات مجلات و کنفرانس‌ها که توسط نگارنده برای این دوره انتخاب شد و در Digital Vault of ProQuest قرار داده نشده بود، می‌توانست در سایت نویسندگان و یا در سایت‌های ناشران یا در مجموعه‌های دیجیتالی قابل دسترس مثل Find Articles.com قرار گیرد و یا موضوعات مرتبط با آن لینک شود و یا در سایت‌های اطلاعاتی مرتبط با آن قرار گیرد و قابل دسترس باشد. از سال ۱۹۹۹ به بعد پیشرفت‌های مهمی در دسترس‌پذیری مواد خواندنی در فرمت‌های دیجیتالی آزاد ایجاد شد. لیست مطالعاتی همراه پیوست‌های اسناد اصلی، به علاوه شامل یک لیست انتخابی از وب‌سایت‌های لینک شده با موضوعاتی از جلسات ارتباط داده شده بود. از طریق این منابع مطالعاتی، دانشجویان می‌توانند به یک سری از اسلایدهای PowerPoint دسترسی پیدا کنند که شامل لینک‌ها یا پیوست‌های نیرومند برای شرح و توصیف سایت‌ها معرفی شده در سخنرانی‌ها و کنفرانس‌هاست. این لینک‌ها دفترچه‌هایی را ایجاد کرد و نیاز به یادداشت‌برداری‌ها آشفته را، که خود عامل بی‌نظمی بودند، کاهش داد.

نتایج: نگاه علوم انسانی و مطالعات

دوره‌های کتابداری دیجیتالی که در چهار سال گذشته ارائه شده، دانشجویان را با منابع و ابزاری که

به شکل مجموعه‌های دیجیتالی بود، آشنا ساخت که خود کتابخانه‌های دیجیتالی را شکل می‌دهد. همانطور که منابع و ابزار افزایش می‌یابد، سخنرانی و نمایش دادن این منابع و ابزار نیز مشکل‌تر می‌شود. به عنوان یک راه حل، زمان، به کنار نهاده شد و سخنرانان مهمان، که درباره پروژه ویژه‌ای صحبت کردند، در تجدید دوره بعدی از آنها دعوت نشد که وضعیت ناخوشایندی بود. با قبول پیشرفت در کتابداری دیجیتالی، ضروری به نظر می‌رسد که دوره را به دو مرحله تقسیم کنیم: مرحله اول روی یادگیری انواع منابع دیجیتالی و ابزار کشف آنها متمرکز شود. مرحله دیگر، بر ایجاد ابزارها و فرآیندها، مدیریت ساختمان و عملیاتی کردن کتابخانه‌های دیجیتالی متمرکز گردد. مورد اخیر باید به صورت یک ترم پانزده هفته‌ای عادی ارائه شود، زیرا زمان بیشتری را برای استفاده از این ابزارها در اختیار قرار می‌دهد و پروژه پایان ترم، تکلیفی باشد که نشان دهنده میزان مهارت و فراگیری دانشجویان باشد؛ مانند ایجاد آزمایشی پایگاه XML برای جستجوی منابع و فراگیری برخی از موضوعات مدیریتی، که جزء لاینفک ساخت حتی یک قفسه دیجیتالی برای یک مجموعه ویژه می‌باشد.

سپاسگزاری:

از شرکت ProQuest به خاطر در اختیار قرار دادن Digital Vault خودشان و برنامه سایت بیلدر (SiteBuilder) آنها جهت راه‌اندازی مجموعه آموزشی دوره تشکر می‌کنم.

منابع مقاله:

1. Spink, A., and Cool, C. Education for digital libraries. D-Lib Magazine, 5(5). Available at: <http://www.dlib.org/dlib/may99/05soink.html>.
2. Saracevic, T. and Dalbello, M. A Survey of digital library education. Proceedings of the American Society for Information Science, 38, 209-223. Available at: <http://www.scils.rutgers.edu/~tefko/ProcASIST2001.doc>
3. Arms, William, Y. Digital Libraries. Cambridge, MA: The MIT Press, 2001.

پاورقی‌ها:

1. Peter Jacso
2. Annotated Weblibliographies

